

DISCURSOS

PRONUNCIATS EN LA SOCIETAT OBRERA LO «FOMENT MARTI-
NENSE» DE SANT MARTÍ DE PROVENÇALS PER EN JOSEPH
FITER É INGLÉS.

CONFERENCIA SOBRE 'L TEMA

OBRERS CATALANS IL·LUSTRES

7 de Mars de 1880.

OCAS vegadas al usar la paraula ho he fet ab tanta emoció com avuy me produheix la sola vista d'aquest aplech d' obrers, ennoblits per una de las virtuts més santas; per la práctica del treball. Y es qu' enfront d' ell, jo hi descobreixo mirant enrera un bon munt de recorts afectuosos; mirant endevant, l' honra del nom catalá que sols pot adquirirse, que pot sentarse tan alt com es permés, per l' exercici d' aqueixa virtut sublime, lley de la humanitat y precepte admés per tots los homes de cor y de bona voluntat que l' obeheixen com á máxima dictada per Deu.

He dit que mirant enrera, vosaltres me feyau reneixer en lo cor un bon munt d' afectuosas recordansas y es que com á orgull de familia, bé ho dech dirho, tinch la descendencia de rassa treballadora. Jo he crescut tot sentint barrejadas ab las oracions de la infantesa, que saben totas las mares inspirar en la etat tendre, las filosóficas máximas del obrer y he recullit lo derrer sospir dels sers estimats, que pagaren son tribut á la naturalesa com jo enorgullits de sa procedencia.

Al invitarme la Junta del «Foment Martinense» y al designarme la *Associació d' excursions catalana* que tan s' interessa per lo bon nom de la patria, pera inaugurar las conferencias dominicals, no ho hauría acceptat potser si no hagués tingut lo convenciment íntim de que ab lo cor venía á parlarvos, y ab benevolensa devíau escoltarme. La idea de aquest centre que així 's proposa difundir entre 'ls treballadors l' amor al estudi, la profitosa instrucció, meresqué per ma part l' aprobació més ferma. La instrucció del poble, es un dels problemas de més necessaria resolució pera 'l benestar social y pot ser lo més descuydat criminalment per los que deurían y podrían propagarla. Quants bens vos pot reportar! En las horas que 'l treball físich vos deixa vagativas, si possehiu no més que regular instrucció trovareu un consól á la fadiga: ella vos obrirá, sempre, més que tots los esforços corporals pas á obtenir tranquil·tat d' esperit y de conciencia, ab lo rahonament y la deducció crítica, posició proporcionada ab la lógica, representació social ab lo saber. Per sort avuy, entre vostra classe, s' arrela l' afició al estudi. Jo 'm considero distingit ab l' amistat d' honrats treballadors que al deixar la llensadora, al parar la màquina, en lloch d' anar á fer cau en paratges ahont se rebaixa la dignitat humana, troban expansió tot llegint las concepcions de nostres poetes, espiant las impresions de la naturalesa, ó il·lustrantse en la lectura d' obras, no sempre ben escullidas, més que per aixó no menguan son lloable propósit.

Veus aquí perque al acceptar lo càrrech de dirigirvos ma débil veu, una íntima satisfacció ompla mon cor: si, una emoció profunda, com vos he dit embarga la meva ànima. Jo considero en lo que valen lo caràcter, las qualitats que fan del treballador catalá un tipo perfet y acabat de nostre poble, caràcters y qualitats que més se demostrarian si 's tinguessen en compte los resultats pràctichs que 's recullirían avuy, per medi de la protecció económic ben entesa.

Sens entrar en perillosas qüestions de doctrinarisme, ab la llum de la rahó, he judicat las qüestions senzillas que més d' una vegada han tingut conmoguda la classe treballadora y ab pler he aplaudit las protestas fulminadas contra las calumnias de que se vos volia fer víctimas. No vos falta cor y criteri; ab una instrucció regular, fora lo treballador catalá dels millors del mon industrial. Terra la nostra ahont poch abundan los que pretenen viure sens aplicar sos esforços al trevall, en totas las esferas y molt especialment en nostra classe ho proba lo dictat de actius, que com á marca de provincia portém estampada tots nosaltres, marca, opinió formulada ja dels temps antichs. La industria catalana sempre ha sobresurtit en nostra patria.

Obriu lo llibre de la historia; aquest llibre ahont se transcriuhen tots los fets de la humanitat y ab pler veureu lo lloch important que Catalunya, que l' activitat dels fills de nostra terra, va crearse en lo ram de la riquesa, font de moralitat y de vida, en la industria. Las vías obertas, la explotació de la metròpoli en la colonia, la feren ja important en la época romana, de que 'n tenim noticias per cert ben curiosas. Ja alashoras, las arts y oficis formaban diferentas reunions, á manera de gremi sempre dirigit per un patró que 'ls ciutadans el-legian. A Tarragona 's teixia una tela finíssima que anomenavan *Corbanus* y que s' empleava en la confecció de vestits; que rodejats de triomf y de gloria, arrossegavan los alts dignataris del imperi y de la república. 'S fonian y cisellavan los metalls d' aplicació á las eynas uns y precio-

sos altres y estavan notablement avansadas las arts de construcció.

Fins en mitx de las irrupcions del gots y dels alarbs que transformaren lo modo d'esser de la nació catalana, no s' ofegá pas en ella l' esperit industrial, que mes tart potent y ple de vida havia de renáixe. Quan lo sentiment de independència cridava á la lluyta, com en nostra época y en epopeya no llunyana, savían los treballadors deixar las eynas de son ofici pera empunyar l' arma feixuga, mes honrosa que havia de honrar ab son esfors, lo nom de la patria. Los jueus que possehint com los mateixos moros, secrets valiosos del treball vivian en Catalunya, donáren ocasió als naturals de la terra á estudiar sos procediments, adoptant los que cregueren mes beneficiosos y que serviren de puntals, de fonaments pera alsar l' edifici del valer instintiu.

Las Arts y oficis que necessitan pera son engrandiment la pau y las lleys lliberals y protectoras, inspiradas en los principis teórichs y en las esperiencias prácticas de la ciencia económica, s' arrelaren en nostra patria quant per efecte d' aquellas circumstancias, al acabar lo segle XII, 's mostrava prepotent Barcelona, oferint hospitalitat als inteligents y á las forsas físicas, consagradas al honrós exercici del treball. Instituhits los gremis, caminadors de la naixenta industria, ab sa ajuda va creixe, y trovém ja que mentres per un cantó los monuments arquitectónichs havian d'esser la página que provés lo bon gust de la época, y la poesía l' eco que 'ns mostrés l' esperit tendre y patriótic, los productes industrials eran tan importants com los que 's recullian fins á l' aparició de la época moderna, en Olot, Tarrassa, Tortosa, Lleyda, Banyolas, Valls, San Daniel, Gerona, La Bisbal, Sabadell y Barcelona. La fabricació de panyos, cotons, sederias, joyellería, ferreteria y diferents professions, feya ja la anomena da de Catalunya.

A tan brillant estat se trobava la industria catalana al comens de la época moderna, que mereixia las atencions

dels reys y que sos productes exportats en gran escala al estranger, donessen estabilitat al treball y autorisació de fer reclamacions justíssimas de que podria ab documents citarvos un bon número d' exemples. La lliure entrada concedida als productes estrangers, desnivellant la situació económica de la patria, la emigració y las lluytas, y la peste á que durant los siglos xvii y xviii estigué sotmesa nostra patria, foren prou causa pera produhir desoladoras críssis, que amenassaren la mateixa existencia de la industria nacional.

Totas las lleys que 'ls savis ministros de Carles III, lo compte de Floridablanca y lo marqués de la Ensenada, presentaren á la aprobació del Rey, sols al esplendor del treball nacional tendian. Ja eximint de la sort de soldat als treballadors de determinadas industrias, ja oferint garantías á totas, ja finalment donant lo célebre edicte que borrar devía la ratlla que separava vostra classe de las demás sociales, per causa de preocupacions, sempre sensibles, avuy ja per sort borradas, mes que alashoras subsistian ab tota sa intensitat. No puch certament resistir al desitx de donarvos á conceixer aquella disposició célebre que com qui diu, devía transformar lo concepte que mereixia la classe treballadora. Avuy fora denigrant una ley per aquest istil; llavors era justificada, necessaria y digne per l' el-levat propósit que la dictava. Ella exercí sa influencia en los débils criteris que tenian prostergada á la honrada classe treballadora, y aquesta ab sos actes, sapigué acreditar tot lo contingut de la disposició.

Dictada aquesta cédula en 18 de Mars de 1783, diu aixís:

«En vista de una representacion hecha por la Sociedad económica de Madrid, manifestando el infeliz estado de los Curtidores del Reyno de Galicia, y el abandono con que generalmente es mirado este oficio en el mismo Reyno, por el desprecio en que se tienen las artes é industrias, se encaminó el asunto en el Consejo y propuso á su Magestad, en consulta de 5 de Febrero anterior, la deca-

dencia en que se hallaban no solo las artes y oficios, sino tambien el Comercio y Fábricas, producida de la preocupacion vulgar de vileza que se les ha ido atribuyendo por explicaciones casuales de las leyes, y por las disposiciones particulares de estatutos y constituciones de varias cofradías, Hermandades y otros cuerpos políticos, erigidos con autoridad pública; y la necesidad de tomarse una eficaz providencia, que borrando dicha preocupacion, promoviese los referidos oficios y Fábricas, poniéndolos en la clase de honrados para que con esta distincion se exerciten y sigan de padres á hijos, como se hace en otros Reynos y Provincias. Y por Real resolucion á la citada consulta, tuvo á bien su Magestad de declarar como se declara, que no solo el oficio de curtidor sino tambien los demás artes y oficios de Herrero, Sastre, Zapatero, Carpinteros y otros á este unidos, son honestos y honrados; que el uso de ellos no envilece la familia, ni la persona del que los exerce, ni la inhabilita para obtener los empleos municipales de la República en que están avecindados los artesanos ó menestrales que los exerciten; y que tampoco han de perjudicar las artes y oficios para el goce y prerrogativas de la hidalguía, á los que la tuvieren legítimamente conforme á lo declarado en la ordenanza de reemplazos del Ejército, de 3 de Noviembre de 1770, aunque los exerciesen por sus mismas personas; siendo exceptuados de esta regla los artistas ó menestrales, ó sus hijos, que abandonaren su oficio ó el de sus padres, y no se dedicaren á otro ó á cualquier arte ó profesion con aplicacion y aprovechamiento, aunque el abandono sea por causa de riqueza y abundancia; pues en tal caso, viviendo ocioso y sin destino, quiere su Magestad les obsten los oficios y estatutos como hasta de presente; en inteligencia de que el Consejo cuando hallare que en tres generaciones de padre, hijo y nieto, ha exercitado y sigue exercitando una familia el Comercio, ó las fábricas con adelantamientos notables y de utilidad al Estado, propondrá su Magestad (segun le ha preveni-

do) la distincion que podrá concederse al que se supiere y justifiicare ser director ó Cabeza de la tal familia que promueve y conserva su aplicacion, sin exceptuar la concesion ó privilegio de nobleza, si le considerase acreedor, por la calidad de los adelantamientos del Comercio ó Fábricas. Y manda su Majestad se observe inviolablemente esta Real resolucion, sin embargo de lo dispuesto en las leyes 6 y 9, tít. 1, lib. 4 del ordenamiento Real; la 2 y 3, tít. 1, lib. 6 y la 9, tít. 15, lib. 4 de la Recopilacion, que tratan de los oficios baxos viles, y mecánicos, y todas las demás que hablen de este punto, aunque no se especifiquen, pues se deroga y anula en quanto traten y se opongan en lo referido, y quiere que en esta parte queden sin ningun efecto, como tambien qualesquiera otras opiniones, sentencias, estatutos, usos, costumbres y quanto sea en contrario; Y que esta Cédula se copie en los Libros Capitales de los Ayuntamientos, para que se tenga presente al tiempo de las elecciones de oficios municipales de la República, y no se pueda alegar ignorancia ni contrario uso en tiempo alguno; á cuyo fin se registre y copie tambien á continuacion de las ordenanzas de los Gremios, y de las Cofradías, Congregaciones, Colegios y otros cuerpos en que haya estatutos contrarios á lo dispuesto en ella».

Arribá nostre sigle y perturbada la pau primer per lo desitx de Independencia, després per las aspiracions polítiques dels partits, la industria's refugia en los grans centres de població, podent tot just recullirne los profitosos fruits que aplega sempre. Mes, dins encare del primer ters de nostre sigle, las innovacions prácticas del progrés aplicadas á la manufactura, la feren novament renaixre esplendorosa y rica. Lo geni catalá's mostrá llavoras, essent lo primer d'Espanya en adoptar las útils invencions del gas y del vapor.

Ja coneixéu la historia de la industria catalana de nostres días. Fora de nostra provincia, te mortals enemichs, que predican doctrinas económicas antipatrióticas y que

ab la adopció de lleys arancelarias poch pensadas, fins en perill posan la mateixa font de riquesa y benestar. La competencia estrangera y 'ls defectes que no vull referir porque m' apartaria bon xich del tema senyalat, poden amenasarla encare mes: per aixó los treballadors coneixent los seus interessos, d' acort ab los fabricants, están com qui diu al peu del canó, disposats sempre á lluytar pera lo sosteniment y desarrollo de la industria catalana qu' es industria espanyola.

Pera lograrho comenseu á pendre exemple en alguns que nascuts en lo poble, á copia de travalls y de sacrificis, á costa d' estudis, han arribat á ocupar llocs prominents. Tot just están tancadas las tombas de dos industrials plorats per sos companys de taller, que com companys mes be que com á gent manada consideraban als treballadors que sostingueren en críticas y afanyosas circumstancias. Parlo dels Srs. D. Narcís Ramirez y D. Joseph Antoni Muntadas. Sa constancia en lo treball, son talent, sa honradesa y s' aplicació may posada en dubte, los posaren en possessió de bens de fortuna, y fa pochs dias havem vist la conmovedora escena, de transportar los treballadors á pes de brassos sas despullas mortals á la derrerera morada. Aquest acte espontáneo, de respectuosa deferencia, parla prou alt pera contestar als que volen posar una valla entre 'ls sentiments del amo y 'l treballador, entre 'ls interessos del capital y la ma d' obra.

Avesats avuy á apreciar lo valor del home per sos coneixements, l' estudi vos ofereix ampla via pera colocarvos en situació ventatjosa, l' estudi que purifica 'l cor y santifica l' ánima, que fa del home un ser verdaderament útil á la patria y als seus semblants. Per aixó vos he dit al comensar que parlantvos ab lo cor tractava d' interessarvos. Per aixó he cregut que 'l tema escullit havia d' esservos simpátich en alt grau. ¿Que millor que presentarvos com á exemple la figura d' honrats obrers catalans que ab sos actes han procurat ennoblir lo nom de vostra classe, y han donat als treballadors de nostra terra la im-

portancia que sempre reporta l' instrucció agermanada ab lo treball?

En la derrera informació oral sobre la industria llanera, havem vist la part activa que hi han pres alguns de nostres germans, que tant be guanyan dins del taller lo pá pera sa familia, com exposar saben enfront del mateix poder los inconvenients de sistemas, bonichs en la teoría, mes implantejables en la práctica, á risch de portarvos tant la miseria vostra, com la ruina del capital.

Aixis com en altrás provincias es l' obrer com la palanca que aixeca lo pes, ó cumpleix la forsa simplement mecánica, en la nostra ja de temps antichs, acostumats estém á veure agermanats ab l' esforços físich lo conjunt de idees morals, de conclusions polítiques d' aplicació.

Cenyintnos no mes á nostres temps, del poble veyem sortir d' entre la classe treballadora á homes que obtenen ó merescuda posició, ó llochs ben guanyats en las esferas del saber y de la representació moral. Avuy la noblesa del treball, es un títol tan honrós potser com la mateixa noblesa de la sang.

En la historia de nostres avensos contemporanis, arreballadas d' entre nosaltres trovem un bon nombre de figuras, que al treball degueren sa reputació y que jamay se mostraren ingratas ab son origen modest y desconegut. Consagrém-lashi un recort y que ellas vos serveixen de guia en vostres desitxs, de consol en l' adversitat y d' esperança en la próspera fortuna.

D. Joan Güell y Ferrer, l' economista ple de bonas intencions y de criteri recte y desapassionat, D. Joseph Sol y Padrís l' ardent defensor de la industria nacional, y malhaurada víctima de nostras discordias, D. Joseph Anselm Clavé, lo músich poeta que portava son ardent desitx á regenerar per l' art la classe treballadora, D. Francisco Xavier Parcerissa, lo que ab mágica veritat reprodühia nostres monuments y deixá una obra plena d' ensenyansa que reflecta tan bé lo passat esplendorós del art arquitectónich, com l' esforços dels avensos artistichs de

nostres temps. D. Manel Rivadeneyra, l'erudit editor y galan escriptor que formá una colecció de las obras mes célebres d'autors espanyols. Tots eran fills d'aquest poble catalá honrat, que consagra sa vida, sos esforços al bon nom de la industria y á la importancia del pais; tots, no contant ab altres recursos que la fortaleza de voluntat, ni ab mes medis que son ardent desitx d'apendre y ser útils á sos germans, emprengueren la dificultosa via en que potser ab menos decissió y bona fé s'haurian estrellat sos esforços.

Tributémosli desd' aquest lloch unas quantas frases que vos donguen á entendre las qualitats morals de que revestits estavan.

D. Joan Güell y Ferrer, nascut á Torredembarra, va passar á cercar en América los fruyts de la bona fortuna. Lo primer capital que reuní l'enviá á sa familia que en estat poch menos que miserable vivia en aquella pintoresca població de prop de Tarragona. Aixó vos dirá prou quins eran los sentiments afectuosos del home, del fill y del germá que avans que de son pervenir se preocupava de la existencia de sa mateixa familia, cumplint ab un deber si voleu, mes que no deixan d'olvidar molts homes, sufrint contrarietats en los intereses que ab má pródiga y á costa de un treball fatigós arreplegava; quan altra volta se li mostrá próspera la fortuna, reuní sos caudals venint á Barcelona ahont establí la fabricació de panas que proporcioná ocupació y recursos á bon número de familias. Infatigable per tot quant ab lo esplendor de la industria's relaciona, ell desde la esfera de sas nombrosas relacions, dins de las corporacions á que havía pertenescut, conservant sempre un nom digne y respectat y en lo terreno de sas publicacions economicas's creá una reputació ben sentida d'ardent defensor del treball nacional. Be recordo y molts de vosaltres recordareu pot ser la manifestació de sentiment que á sa mort tributá Barcelona, y que avuy's manifesta mes encara ab lo monument que á sa memoria y per suscripció nacional's tracta d'aixecar.

D. Joseph Sol y Padrís, fill d' un menestral de Barcelona, origen que sempre y en diferentes ocasiones havia benehit, ab son talent va ocupar-se ab fruició al estudi, prenent la carrera de lleys y dedicant-se ab predilecció als estudis econòmichs, posposant los literaris que ab ventatja havíen donat á coneixer lo seu nom, s' adquirí una reputació que dins de las corporacions de que formava part li feren mereixer las consideracions més distingidas. Diputat á Corts en duas legislaturas, al parlament portá sa veu irresistible per la lógica de sos arguments y robusta en la defensa dels interessos de la industria nacional. Correm un vel devant del acte que va robar á la patria catalana un de sos fills més entussiasistas y dignes, y tot sovint inspirem-nos en las paraulas plenas de veritat que pera tornar en pró dels avensos morals y materials de Catalunya havia pronunciat tantas vegadas En Sol y Padrís. Ell ple del foch sagrat d' amor á la patria escribía aquells valents versos.

Lo temps d' heróicas empresas
Per Catalunya ha passat,
Y s' ha mustigat la gloria
De sas armas en la mar.

.
No escull los turons més forts
Per alsar castells feudals;
Sino en los valls per sas fábricas
Busca de l' aygua 'ls saltants:

.
Si aquesta industria que adora
Atacar algun osás,
Del almogavar las armas
Tornarían á brillar;
Y 'l crit de *Desperta ferro*,
Per cent mil bocas llansat,
Las més fortas y altas torres
Faría bambolear.

De En Joseph Anselm Clavé qué vos ne puch dir que

vosaltres no conegueu. Fill d' un pobre fuster, al compàs del torn aprenia á sentir y á pensar. Ell volgué infiltrar la calma per medi de la intuició artística en l' esperit del treballador; ab sos cants amorosos tocá son cor, ab sas composicions religioses conموغué la seua ánima, ab las melodias patrióticas, despertá son coratge. En Clavé era fill del poble y com tot home que porta alguna empresa noble hagué de sobrepujar contrarietats y contrarrestar calumnias, que no per aixó aufegaren sa ben sentada reputació d' artista. En Clavé no morirá pera la historia, los ecos de sas concepcions musicals viurán mentres aleni un cor y un esperit catalá. Ell sens altres medis que son amor á la idea que 's proposava, fundá societats corals y doná als obrers una instrucció artística que prou be sabem tots quant contribueix á dissipar las penas y las angúnias del cor. Are tot just comensa á ferse cabal del valer d' aquell géni, quin brill tanta falta fa á Catalunya. Tothom veu en l' obra d' En Clavé, fins los contraris á sas idees polítiques, un desitx lloable d' ennoblir al home al calor del sentiment musical.

Un altre artista fill del poble, com quasi bé la major part d' ells, més que per la índole de sas obras 's fa remarcar més fou D. Francisco X. Parcerisa. Modest dibuixant d' adornos pera senyoras establí una botigueta de son art devant d' una de las portas de la Catedral de Barcelona, la de la Pietat y la vista continuada d' aquell monument que moltes inteligencias ignorants no saben apreciar en son valor artístich, va inspirarli la reproducció del mateix y la publicació de la preciosa obra *Recuerdos y Bellezas de España*, ahont se tributá un recort gráfich á tots aquells casals del temps antich que son verdaderas joyas artísticas. Parcerisa pera la publicació de sa obra no va contar en son principi ab altres recursos que sa propia iniciativa y va fer en ella la primera aplicació formal del art litográfich.

D. Manel Rivadeneyra, l' impresor més notable que en nostre sigle ha tingut Espanya, natural del Ampurdá,

va exercir la professió de caixista fins que sens recursos y desitxós de millorar-se en son ofici empenqué á peu un viatge á París. Al retornar y després de vicisituts no pocas, estudiant y possehint coneixements que 'l feyan un dels homes de més il·lustració y criteri, pensá publicar la notable *Biblioteca de Autores Españoles*, que va immortalisar son nom enriquant la literatura nacional ab un notable aplech d' obras escullidas.

Y ¿quants més ne podríam citar que fills del poble ab la aplicació y l' estudi alcansaren merescudas distincions? Noms hi ha en las arts y en la industria, en lo comers y en la literatura, que portats ab honràdesa per desconeguts treballadors, los han immortalisat los bon desitxos, l' aplicació y l' estudi.

Preneune d' ells exemple. Inspireuse en la gloriosa historia de nostra patria, en l' origen notable de vostra vila, estudieu las aplicacions dels coneixements técnichs, dels avensos materials del país, y refugiu lo doctrinarisme sistemátich y ab lo cor net, lo cap dret y la conciencia tranquila com avuy teniu, y ab l' amor al saber, metodisat y guiat per corporacions que com lo «Fomento Martinense» tan s' interessa per vostre benestar, no dubteu que á més dels resultats materials de vostre treball, recullireu també l' íntim consol, del que per medi de la instrucció sab resignarse á sa sort.

HE DIT. (*Grans aplausos*).

NECESSITAT DE QUE 'LS OBRERS CATALANS

SIAN PROTECCIONISTAS.

Conferencia del dia 24 de Abril de 1881.

No dech ni puch comensar avuy á molestar vostra atenció usant del obligat tractament que al empendre un discurs s' emplea. Jo crech que puch donarvos lo nom de companys, com es mon major goig, ma satisfacció mes l·legítima, estrenye entre mas mans, la ma honrada

del treballador, que ab son esforços físich, contribueix al compliment del precepte, que ab lo treball s' ennobleix y ab l' amor á la instrucció procura alcansar mereixements sobrats pera enaltirse á la vista de la societat humana, que avuy, ab tot y las teorías, per lo general mal fundadas, si plenas son de bon intent, com presumir es del cas, l' obrer, es mes, representa en l' armonía social doble concepte. La situació del home que s' afanya, pera obtenir lo rendiment de sa feyna, y la del esperit que preté alguna cosa mes, llegeix en lo cel del benestar y del progrés la máxima enlayrada, lo bon propósit de que sia sa intel·ligencia conreuhada y donga 'ls fruyts dignes del home que no viu sols de pá sino del nodriment metódich de sas facultats morals.

Ab mes pler que l' any passat y sentintme molt inferior á la distinció que se 'm dispensa encarregantme la inauguració de aquestas conferencias, vinch avuy entre vosaltres que porteu en lo rostre lo segell de la fadiga, compensada per la tranquil·tat y la satisfacció de vostra consciencia. L' any passat ja vaig dirvos y vos repeteixo avuy, que si gran es mon ardiment de venir á parlarvos, mes gran encare es la confiança que tinch al ferho de que parlo en familia, que 'l catalá de cor com só jo, considera per sos germans á aquells que fent obehir las máquinas á sas indicacions, que movent lo martell tot picant en la enclusa, que donant alé als telers y obtenint de sa tasca, coronament tan digne com lo de la victoria mes disputada, constituheixen la honra y gloria del nom de nostra terra, y li fan obtenir consideració merescuda fins ben lluny de aquestas valls pintorescas, de aquestas altas montanyas, banyadas per l' astre esplendent y brillador. Y es que vosaltres, obrers de la intel·ligencia y jo que al treball, que gracias á la práctica de una professió industrial, puch escatimant las horas, consagrarme als afavorits estudis, may sentim tan goig, com quant, ab vosaltres, honradas massas treballadoras de Catalunya, nos confoném, y entre vosaltres, alentém, admirant vostres

virtuts y condolguentnos de que no 's nutreixi á vostre criteri de las verdaderas teorías del progrés social que produheix lo benestar de tots.

Sens pretensió donchs de pujar mes alt de ma insignificancia jo vinch avuy, animat per vostra benevolensa, y pregantvos que totas quantas ideas aqui versi las prengueu sols com á lleyal manifestació dels bons propósitos que pera lo benestar de la classe obrera catalana, tinch arrelats.

¿Quin tema podia escullir que vos fes agradable aquest espay de temps que vosaltres teniu á be prestarme atenció? Jo crech que aquestas conferencias, han d' esser de sentiment, entench donchs que la exposició clara y sencilla de un problema social que avuy afecte á Espanya, vos ha d' interessar.

Fa alguns anys, tots ho savem be prou, que á nom de una llibertat que desconeixen, ja que á las manifestacions del treball mateix afectan, alguns teórichs alsaren la anti-patriótica bandera del lliure cambi, los que suposan que mes dignes de protecció son los interessos del consumidor que los del mateix productor, y ab tot y aixó no vacilan en aumentar las contribucions á tal altura, que la territorial que pagaba lo 14 per 100, paga are lo 21, y ha de entendres que aquest augment, pera seguir las lleys de la lógica y de la rahó natural es clar que 'l costea lo mateix consumidor, tan digne de sollicitut segons la obra dels lliure cambistas. Aquestas tendencias, plaga pitjor que las lluytas intestinas que á nostra patria han afectat, s' ha deixat sentir en las esferas totas de la administració y veus aquí porque tal desorganisme avuy se nota en ella.

Las dos tendencias económicas, la protecció y 'l lliure cambi, 's trovan avuy cara á cara, la lluyta per tants anys débilment sostinguda, ha arribat á son major empenyo, y es hora de que ressoni la resurrecció del treball, de que totas las forsas nacionals tendeixin al mateix propósit de obtenir garantías pera la explotació de tots los rams de riquesa y s' obtingan de la producció y dels desvels los deguts resultats. ¿Qué volen las duas escuelas?

La proteccionista fa seva la causa del treball, que es la de la dignitat humana, la pau dels pobles, la vida y 'l benestar de las nacions, la que despertant un cúmuli d' esmortuhits sentiments, contribueix á despertar l' amor á la historia, que sols engrandiment procura. Lo sistema proteccionista, ensajat en Espanya en 1820, en quina época lo partit lliberal que dominava, promulgá los primers aransels de protecció á nostra agricultura, nostra industria y nostre comers, feridas de mort per la prolongada lluyta sostinguda per una potent nació estrangera, no pot may suposar retrocés de cap mena, sino que respectant sobre tots los drets, los de la nació mateixa, procurant lo desenvolvimet de sas propias forsas, suprimint las aduanas interiors afluí 'l lliure lo comers nacional, mes important que l' exterior, dit está que aquest ideal, lo de la regeneració de la pátria sols pot suposar la mes estreta germanó ab las tendencias civilisadoras del progrés y veus aquí com, inseguint aquest principi, dia vindrá en que sia certa l' armonía del capital y del treball un somni falagador de tots los homes de cor, de tots los homes que pensan prou ab lo pervindre de la patria perque, propagantse en tot Espanya la idea del treball, més salvadora que tots los doctrinarismes polítichs, no haurian d' abandonar la terra los que lluny d' ella han de cercar lo negre pá de la emigració per falta del treball, que avuy lo decaiment los hi nega, ni 'ls camps restarian erms, ni 'l capitalista dubtaria en invertir en la explotació dels rams de riquesa sa fortuna, ni pesaria sobre vosaltres, fills dignes del treball, lo fatalístich sí de las devastadoras crisis.

Aquesta eterna sinfonía del bategar dels telers, aqueixas industrias que donan renom á la nació que sab protegir las, y sino mireu l' exemple dels Estats Units, han de sucumbir forsosament quant á la competencia de nacions més avansadas y molt més poderosas s' obrin las fronteras y fins lo lligítim sentiment nacional ha de sofrir ab la consecuencia de estrangeras imposicions: veus aquí

lo que busca 'l partidari del lliure cambi. No 'n te prou ab la ignominiosa estada de una bandera estranya en lo sur de nostra nació, ab una bandera que oneja recubrint lo contrabando; ja veu los perills que poden seguirse de l'adopció de son sistema mes s' apoya ab lo exemple de pretengut librecambisme que dona la Inglaterra sens considerar, que en lo fons, es aquell sistema lo del egoisme mes refinat y no pren experiencia en la lógica rahó que ha fet abandonar sas teorías en la poderosa República Nort-Americana, que avuy escencialment proteccionista, resolt com per encant los mes discutits problemas económichs, com al dir dels lliurecambistas, no podia obtenir lo sistema de la protecció; no considera que nostra patria quedaria rel-legada á la trista condició del Egipte, de la Turquía, de la India, que explotadas per nacions extranjeras, han vist desapareixer sas riquezas. Y aquest camí, ja l' han obert en nostra patria: ells los doctrinaris de aqueixa idea que al passar per lo poder s' han hagut de convencer de la distancia que media entre la teoría y la práctica, topant ab dificultats insuperables, que creyan de fácil salvament han procurat entregar á companyías extranjeras la explotació de nostras minas, de nostres vias férreas, arreballant lo pa á molts honrats obrers espanyols que en aquellas obras haurian tingut digne ocupació. Veus aquí lo que arribaria á esser la Espanya baix lo poder dels lliure cambistas. La escassa activitat que avuy se mostra en moltas provincias, acabaria de aixafarse y nostra nació que jamay ha permés, com no fos traidorament com á Gibraltar que l' extranjer pogués pendre son domini, deuria acotarse humilment á la condició de dominada y consentir la desolació, que devastaria sos camps, la ruina que desferia sas vilas, que acabaria ab sas fábricas, la miseria que s' ensenyoraria en la llar del honrat treballador, obligantlo á sol·licitar l' almoyna, del mateix que á tal estat lo hauria dut, ó á cercar un modo de viure que jamay pot escaure á qui está avesat á lo treball, á qui 'l té per norma de sa conducta, per nort de son pervenir.

¿Y no es á totas llums antipatriótica la propaganda del lliure cambi? Seduhits per las fantásticas il·lusions de una teoría, creuhen tan fácil resoldre en la práctica lo plantejament del problema enunciat, y no pensan que avuy per avuy en la meteixa Inglaterra una nova escola, la reformista 's decanta mes y mes cada dia al camp del proteccionisme.

Si al menos los lliure cambistas d' escola s' inspiressin en l' exemple que la historia 'ls dona, bon resultat ne traurian, porque la crónica dels sigles consignant la progressiva marxa de las naciones poderosas, acaba de venir en apoyo de la idea proteccionista, la idea de prodigar amparo merescut al treball nacional.

Veyeu sino lo que 'l mateix Isócrates nos diu dels Lacedemonis, aquell poble ple d' esplendor ¡y que de victoria en victoria arribá á coronarse ab lo ben conegut lloer, que tal volta fou la causa de sa mateixa ruina, ja que la lliure entrada, la competencia de las mercaderías extrangeras, feren trontollar la República, que sens poguer soportar la concurrencia, degué sucumbir á las imposicions estrangeras.

La mateixa Roma avasalladora, que dictava lleys al univers, que humil semblava acotarse pera satisfacer los mes insignificants capritxos de la ciutat soberana, rebé mortal ferida al permetre la entrada de las púrpuras de Tiro á las robas preciosas de las naciones europeas, als productes de la India, á las delicadesas del Assia, en quina adquisició 's vessavan enormes capitals, debilitant las propias riquesas y portant la miseria en las masses que del treball y pera lo treball vivian. Llegiu sino á Plini, á Marcial y al mateix Séneca, que refereixen lo trist estat del poble romá, que sens deturarlo, veyá lliscar á altres paissos l' or que de sas mans s' arreassavan los mateixos patricis que vegeren mustigar sa ben adquirida gloria, al autorisar la torrentada invasora dels géneros estrangers.

Veus aquí lo resultat d' aquell lliure comers que tant avuy pretenen enlayrar los defensors de la afalagadora

teoría, sens ni sisquera inspirarse en los resultats que con-signa la historia.

Si d' aquells temps, veniu cap á etat més atansada á la nostra, trovém la disposició dictada per Aleix Ducas, emperador de Orient, que regná desde 1204 á 1260, ordenant que cap de sos subdits úsés altres robas que las fabricadas en la provincia de Constantinopla.

A Inglaterra, algunas industrias que gracias á las lleys protectoras d' Enrich VIII, havian arribat á bon grau de desenrotllament, al cap d' un sigle, en 1623, desapareixían, feridas de mort per los privilegis de introducció concedits per lo rey Jaume I.

Sully en lo sigle XVI y en lo següent Colbert, donavan en Fransa protectoras lleys á la industria nacional, y 'ls Duchs de Génova y Venezia, imitantlos, posavan la industria de sos paissos á relativa altura.

Vejeu are lo que passava á nostra patria ja avans de finir la etat mitja.

Gracias á las lleys protectoras de regne á regne, que llavors establian una especie de federació, las robas en seda de Sevilla, los panyos de Córdoba y Cuenca, los cuiros de Córdoba, los guants de Ocaña, los cristalls de Barcelona, los acers de Toledo, los cotons de nostra capital que ja desde 'l sigle XIII tan bon resultat obtenian, eran prova del grau d' esplendor á que la industria havia arribat. Y es precis saber que Castella tenia establerta la prohibició d' entrada dels géneros estrangers; que Catalunya per ordenació feta en las Corts de 1422, privá la introducció de todas las robas estrangeras de llana, seda y teixits de or y plata, obligant ab aixó á adoptar pera tot us las fabricacions propias, y exhimint dels drets d' entrada y sortida als panyos estrangers, que, atengueu bé, aquí s' enviavan com á país més avensat pera rebre la derrerera má ó la tintura.

En lo regne d' Aragó, durant lo sigle XVII, s' arrelá també la industria, que avuy ni recorts de son establiment allí guardan, gracias al fur particular de las Corts del

any 1624, que deya: «Que de aquí adelante sea prohibido el poder entrar en el presente Reyno, de otros qualesquiera reynos y provincias, todo género de tegidos de oro, plata, seda á solas ó mezcladas con lo dicho, ó con qualquiera otra cosa.»

En Valencia, per fí, prohibida la introducció de las sedas de Italia, cobrá no poch esplendor y adquirí fama y rendiments la industria sedera.

Y si aixó, si aquestos exemples no fossen prou, vejeu los mateixos arsenals pera la construcció de barcos, establers en nostra Espanya, tan notables en los sigles mitxos, que fins pera naus estrangeras treballavan, com restan avuy poch menos que desolats fins en las construccions de menos importancia.

Y no penseu que lo dit sia exageració d' escola; lo quadro brillant que presentava la Espanya de aquellas épocas lo consignan los mateixos autors lliure-cambistas, Scherer en sa Historia del Comers, Colmeiro y altres que aquí no vé al cas esmentar.

Son decaiment, fixéuvoshi bé, se pronuncia quant, governada nostra patria per estrangera rassa, 's preocupa més en la explotació del or d' América y en las conquistas de las armas, que creyan equivocadamente que contribuiria á produhir ab las victorias, mes positius beneficis, quant es tant cert que en las guerras lo que ix triomfant pert casi be tant com lo vensut, puig molt costosa es sempre la corona de llorer.

Un sigle d' aquellas corrents antipatrióticas fou prou pera que nostra patria quedés prostergada y la pobresa s' arrelés en ella de tal modo, que diu un autor contemporani, *Sahaned*:

«Francia no tiene minas de plata ni oro, y con el trato y pueriles invenciones de hierro, plomo y estaño, hace preciosa su industria y se enriquece. Entregamos á los Genoveses la plata y el oro, con que negocian, y pagamos cambios y recambios de sus negociaciones, salen de España la seda, la lana, la barilla, el acero, el hierro y otros

diversos materiales y volviendo á ella labrada en diferentes formas, compramos las mismas cosas muy caras por la conducta y hechuras, de suerte que nos es costoso el ingenio de las demás naciones. Entran en España mercancías, que ó solo sirven á la vista ó se consumen luego y sacan por ellas el oro y la plata.»

Aquest estat de decaïment, per causa de las lluytas y del cambi de dinastía, va significarse mes y mes fins que lo Rey D. Cárles III, com ja vaig significarvos l' any passat, doná disposicions prou reparadoras pera despertar totas las fonts de riqueza, tancadas per las revoltas y la estrangera influencia.

Jo crech, que si la guerra civil dels set anys, no hagués vingut á interrompre la salvadora idea de reorganisació comensada per las Corts lliberals de 1820, que formularen com he dit, lo primer arancel proteccionista en Espanya, la agricultura, la industria, lo comers, hauria arribat á un grau molt mes alt d' esplendor, que avuy impossibilitat en son desarrollo per las tendencias lliure cambistas, han de menester la existencia d' un fet desgraciat en l' exterior, com la guerra franch-prussiana ó la plaga de la filoxera, pera obtenir major mohiment del que las forsas nacionals li prestan.

No dupto pas que ab lo que acabo d' exposarvos, compendreu que 'ls fets històrichs surten en apoyo de la tendencia económica proteccionista, no renyida pas ab los adelantos ni ab la civilisació moderna, ja que sols aspira al desenvolvement natural de las forsas propias de cada nacionalitat. Lo proteccionisme econòmic es lliberal en sa essencia si se 'l considera baix l' aspecte de millorar ab lo treball la situació de las classes treballadoras, y ab los rendiments la importancia dels capitals empleats en la explotació de las riquezas de cada poble, á constituhir en últim cas aquesta somniada y costosa armonía tan fácil de trobar si 's deposessin certas egoistas miras, que 'l home sempre té sobrats defectes pera fer vacilar las tendencias mes dignas d' aplauso.

Ho repetim encare, la protecció dels interessos nacionals es lógica y digna, encareix los productes estrangers, y aixó en nostre concepte en tot quant contribuheixi á desenrotllar la nacional riquesa, res implica, porque no es per egoisme sino per deber, subjectantnos sempre á las exigencias de la civilisació, sense quinas no es possible la constitució de las societats modernes.

Hi ha molts que sols consideran, amenassats ah la implantació de las ideas lliure cambistas, los interessos del capital, jo crech, que més encare ho está la clase treballadora. Lo capital, podria emplearse, morint nostra industria, á altres empreses, pot ser més productivas y no tant exposadas. Al treballador sols li restan sas propias forsas, y, si la competencia, més ben dit si 'l domini extranger, arrivés á arrelarse en nostra patria, desmembrant aquests medis, que avuy encara conta per sort, á vostra mateixa consideració deixo lo que fora lo pare honrat, que sols ab sospirs de pesarosas consideracions podria respondre als prechs de sos tendres fills, ignocentas víctimas dels que ab cos y ánima, entregarian la patria espanyola á la explotació del extranger, com á penyora dels compromisos contrets y de las gracias dispensadas.

No es la suspensió de una projectada reforma arancelaria, lo que pot avuy salvar á la producció espanyola. No. Es necessari lo plantejament del sistema proteccionista, que no 'ns mancan desitxos,—al ménos en nostra terra, y 'l bon exemple pot propagarse,—d'adquirir per medi del treball, la propia honra, la dignitat, fins la independència, y procurar lo bon nom de la patria, que tants y tan lloables sentiments inspira.

Fixemnos bé, torno á dir ab l' exemple que 'ns dona una gran nació del nou continent. Los Estats-Units d'América qu' establint lo proteccionisme armónich, com nosaltres desitxém, obtenen la consideració del mon enter y obren á sos productes los mercats més llunyans. Lo benestar que allí 's disfruta, la disminució del deute públich en un 50 per 100 en lo promedi de 1868

á 1879, la situació afalagadora de la classe obrera, las ben organisadas vías de comunicació que permeten las transaccions y contribueixen al bon resultat en lo terreno de las arts y de la industria son prova dels resultats que pot portar l' adopció incondicional d' aquest sistema tan lleugerament atacat per los que ménos l' entenen. Y no vos penseu que allí, la política 's disgregui dels bons intents administratius. Res d' aixó. Lo núcleo dels productors y consumidors sens distinció de classes, que, sols 's preocupan per los avensos del país, forman un partit considerable, una lliga d' interessos mútuos pera lo salvament del bon nom de la patria.

Veus aquí ahont deuríam nosaltres inspirarnos pera contestar fins á la ofensa que tractan d' inferirnos los lliure cambistas ofensa que jo considero, distingida honra, puig lo moteig de treballador dignifica, com la práctica del mateix treball.

HE DIT. (*Salvas de aplausos*).

L' ALBAT

(INSPIRAT EN UNA LLEGENDA POPULAR)

POCH á poquet la nit aná vencent al dia, y en la cambra en que abans s' hi sentia un petit gemech d' un nen y 'ls plors d' una mare, lo silenci s' aná obrint pas fins á quedarne senyor absolut.

Era aquell seraíf la alegría de sa mare, sola en lo mon, y la Mort havia volgut segarli fins aquell petit y tendre brí d' herba que en son cor creixia.

Morí en sos brassos després d' haver dirigit una mirada á tot lo seu voltant, ab sos ulls ja del tot entelats: una mirada com sols los que 's moren saben dirigir al mon, com si en aquell moment per ells cambiés d' aspecte, y demostrassen admiració y estranyesa.

Y havia passat un' hora y sa mare, ab lo cadáver de son fill sobre la falda s' havia quedat enterca com ell: havia recullit la darrera mirada d' aquell angelet y semblava que se li hagués encomanat, perque s' assecaren sas llàgrimas y quedá extasiada ab los ulls overts, pero de segur que no veyá res.

En cambi son esperit treballava, y treballava... Oh! com sols ho fa 'l d' una mare, quan cerca estar á prop

del seu fill. Es un aucell que 's trova á dintre la gabia y corra d' assí y d' allá bequetejant los filferros, fixos sos ulls al defora, lluny; totas las veus que del exterior sent li semblan las dels moixonets que 'l cridan desde 'l niu.

La lluna aná trayent lo cap pel porticó de la finestra que hi havia obert, molt despay, com si temés destorbar; aixís va entrar en la cambra y molt despay se dirigí dret al bressol que encara conservava 'l sotet propi del albat.

La pobre mare, veyá tot lo que havia passat com molt llunyá, y li semblava impossible que tingués tanta entereza de carácter ella, la que no podia pensar en la mort del seu fill sense posar en perill la seva.

Per aixó 's decidí á fer us de la forsa de voluntat de que 's sentia possehida, y sense pensarshi mes determiná posar en planta tot un plan marvellós, pero que se li presentava davant com lo més natural del mon.

—L' únich objecte que 'm feya viure l' he perdut,— se deya interiorment—donchs, es precís veure de recuperar-lo. La mort y la vida diuhen que Deu las té; donchs es forsós dirigirme á n' ell pera que 'm fassi reviuire á mon fill... Pera dirigirmhi... ja he trobat lo medi: la Verge de la Soletat será ma advocada. Fins ara res m' ha negat; á veure si ara m' escoltará,—y ab tota enteresa se 'n aná carrer avall, carrer avall.

De lluny veyá 'l cimbori y campanar de la iglesia, pero 'l camí semblava que s' allargués, ó que la iglesia fugia á mesura que ella avansava.

Per fi pogué arribarhi: hi entrá, y s' agenollá davant del altar major ahont la Verge de la Soletat es venerada.

La iglesia plena de llum deixava veure aquella creu deserta d' ahont ne penjaba un blanch llensol brodat, y la trista y afligida Mare estenent los brassos pera rebrer á son Fill...

La oració que trovantse sola li dirigí en alta veu la pobre mare hauria eternit á las pedras; li sortian las paraulas del fons de son cor com un torrent esvalotat, y á mesura que anava parlant anava trovant un dols consol

en la esperansa de recobrar á son fill, porque á sas llágrimas vegé que María hi corresponia ab llágrimas. ¡Al fí, també ella era mare!

En efecte, s' aixugava 'ls ulls ab la toballola brodada que duya á las mans, y entre 'ls moviments d' aquesta vegé clarament la mare del albat que la Verge li signava que hi anés.

Batentli 'l cor, s' avansá cap al altar, pujá la gradería, y dessobre la mesa hi vegé á son fill que li allargava 'ls brassos mitj rient com solia ferho.

L' omplí de petons y abrassadas; ja havia obtingut la vida, perquè en sos brassos hi tenia l' objecte d' ella... Oh! Pensava tornar-se boja de la alegría.

Pero heus aquí que aquell nen que encara no havia comensat á caminar, entre distints moviments com si volgués escapar de sos brassos, logra fugirli de las mans y ¡oh prodigi! Aquell nen d' onze mesos se 'n puja escala amunt á dalt del sagrari, passa per davant de la Verge, que entre plors inútilment vol detenir-lo, porque també li fuig de las mans, ágil y lleuger.

Esfarehida la mare, tanca 'ls ulls un instant, no mes que un instant y al obrirlos de nou ha cambiat totalment lo quadro que té á sos ulls. Tot ha desaparegut, sols veu un gros abre, guarnit de fornidas brancas, y á mercés del vent un objecte, que al reconeixel la mare li fa fer un crit esgarriós...

Y ni que hagués sigut un crit mágich; tot desaparegué com un quadro disolvent.

En sa cambra, al peu del bressolet vuyt, sentada ab lo cadáver de son fill sobre la falda, aquella pobre mare á qué la desesperació havia tancat la font de sos ulls, plorava ara plor amarch pero benéfich.

La lluna havia desaparegut ja despay, sense fer fressa pera no destorbar, y la claror d' un nou dia disputava pam á pam lo terreno á las sombras de la nit, quedant la llum vencedora.

Al lluny las duas campanas xicas tocavan á albat.

S. F.

LA LLENGUA MATERNA (*)

QUARTA GLOSADA

NOBLE parla benvolguda,
dolça y antiga llenguadoch,
tots te creuen abatuda
y tu encara alenas foch!

Vina á refrescar mos llabis,
llengua apresa en el breçol;
si 't menyspreuen inflats sabis
no 's post per tu encara 'l sol!

Si ets esquerpa, y breu, y forta,
comportívola ets y suáu;
als fills borts que 't creuhen morta,
crida y dígals: Escoltau!..

Enrevoltat del bon poble
lo temps passat cantaré,
y 'l ressó de ta veu noble
dins cada pit sentiré.

Que si ara escarnida y muda
t' engegan de la ciutat,
trepitjada y desvalguda
desque 'ls reys t' han oblidat,

(*) Fracment del magnífich poema inèdit *Fochs follets* ab qual publicació tant s'ha de veure honrada la nostra literatura patria.

Llavoras rejoyenida
recobrarás tes colors,
per viure sempre enaltida
ab l' amor dels trobadors.

¡Com anyor, Mallorca, 'l dia,
dels meus jorns lo més bonich,
qu' eix mantell de poesia
qu' entreguayt, ta gloria abrich!..

Més ay Deu! en nostre idioma
¿qui hi pot texir tal maltell?
hont es l' enlayrada ploma
que ses glories renavell?

Tret d' aquells pochs qui l' alaben,
sens volerlo estudiar
tots confessan que no 'l saben
y 'l gosan critiquejar.

Nostre desastruch llenguatge
tres centuries fa ques veu
que 'ls forans ne fan ultratge
y 'ls de casa 'n fan menyspreu.

Des que 'n sa trista orfanesa
l' eczilaren del Palau,
pe 'ls camps viu á la pagesa,
per les ciutats viu esclau.

Mesquineta desvalguda
dolça llengua ¿qui 't coneix?
l' ufaner que 't ven ajuda
t' endogala y t' envileix.

Quants pochs son els que 't cultivan
y 'ls que t' escarnexen quants!
fins tos pöetas te privan
dels mots propis en llurs cants.

L' idioma oficial mena
la má que 'n el nostre escriu;
fentli dringar la cadena
que 'l pensament du catiu.

Lo llenguatge ardent y lliure
qu' enrahona 'l catalá,
¿perque ha segles s' ha d' escriure
estrafentne el castellá?

.....
.....
.....
.....
.....

Per vencer tants grans obstacles
hont es l' elet trobador?
mester fora un dels miracles
que feya lo Salvador.

Sols Ell pot girar l' estrella
de nostre parlar natiu
si volgués dir á la orella
de les gents sordes: Ohíu!

Digau *Ephpheta* al coratge
de l' ignorant multitud
y cobrará son llenguatge
mon trist poble sort y mut.

Cap nació pot dirse pobre
si per les lletres reneix:
poble que sa llengua cobra
se recobra á si mateix.

INVOCACIÓ

*Ram on se cull de flors molta natura,
Lull qui preveu evitar lo mal.*
MOSSEN GASPAR DE VERI.

Tu que 'n cent obres escrites
en nostre idioma natal
axamplares tant les fites
del pensament humanal,

Ajúdam á fer reviure
ton süau parlar matern,
que si 'l que hi vares escriure
basta prou per ferlo etern,

Pochs patricis fan memoria
dels grans llibres que has compost,
puix molts tenen vanagloria
d' oblidar sa llengua tost.

Sempre 'l mon gira l' esquena
al qui sospita abatut,
y exa afronta desordena
los quaters de nostre escut.

Per çò, empobrintlo, transforma
un dels llenguatges més rics,
com emblanquina y reforma
nostres monuments antichs

¡Instaura, donchs, de sa ruina
l' alt parlar que tant te deu,
y 's nudrirá ab ta doctrina
altra volta el poble teu!

Ta bella ánima escalfada
contemplant al Redemptor,
volgué empendre la creuhada
generosa del amor;

Contemplant jo en ton coratge
l' ardida creuhada he emprès
de restablir el llenguatge
que de la mare hem après.

Per traure 'l de cativeri
com tu, si ab ta ajuda cont,
faré cara al vil dicteri,
al martiri del afront.

¡Fill preclar de la dolça Illa,
patró del regne balear,
alcançam una centilla
del foch que 't va il·luminar!

En est perillós viatge
vina aydar mon flach esforç,
sésme 'l que fou l' oratge
per la nau que 't duya cors!

Dònam, Mestre irrefagable,
colcom del teu esperit
per trobar l' ardent vocable
que retrunya en cada pit.

Ma inesperta juvenesa
necessita un guiador;
massa arriscada es la empresa
per tant pobre glosador.

¡Oh, si de ta llum, gran Mestre,
n' alcançava un petit ratx
jatsia nauxer poch destre
no temeria 'l naufratx.

Assegurat ab ton guiatge
y ab mon ardiment d' amor
faria 'l peregrinatge
sens escoltar cap temor.

¡No l' escolt ja!... Si m' ajudes
trobaré sens tot escull
les gestes desconegudes
de Mallorques... M' aydas Lull?...

MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.

LO CEGO

RECOLSAT en un plátano
que despulla l' hivern,
sens abrich, sens company, hora tras hora,
las claus d' un cornetí mou lo ceguet.

Sols sobra la tocata
quant l' arena cruixeix,
quan entorn lo silenci que l' envolta,
lo trepitx d' un viandant ressona lleu.

Allavoras s' acota,
recull son instrument,
sospira conmogut un «tingau llástima...»
y sachseja la gorra de sos peus.

Si 'l toch d' una moneda
son esprit deixondeix,
la besa per tres cops, lo cap enlayra,
y murmura piadós: «gracias, Dèu meu!..»

Més si 'l buyt de la gorra
li recorda l' hivern,
confegeix tremolant: «Misericordia!..»
y 'l cornetí disfressa sos gemechs.

JOAN PONS MASSAVEU.

FAULAS

LA CIGALA Y LA FORMIGA

LA cigala fent chiu chiu
tot l' estiu,
va trobarse dintre 'l fret
sens tenir cap raconet
de palleta ni de bruch,
de mosqueta ni de cuch.
La formiga sa vehina
servirá de medicina.
Ja la 'n prega que n' hi dó
de menjá fins la caló.
—Vos tornaré, diu formal,
interés y capital.
La formiga es poch hidalga;
entre sos mals, no 'l menys gran.
—Amigueta, Deu vos valga,
respongué á la demanant.
—Durant l' estiu qu' haveu fet?
—Tant de dias com de nits
he cantat ab forsa crits:
ningú m' ho tingui en retret.
—Ah, sí! cantavau arreu?
Donchs ara, si us plau, balleu.

L' AUCELL FERIT DE FLETXA

MORTALMENT ferit de fletxa empennada
 plorava un aucell sa sort malhuurada,
 y deya sofrint excés de dolor:
 —Que ajudi un mateix á son mal, Senyor!
 Ah, homens cruels, ab las nostras plomas
 las eynas guarniu que 'ns causan tals bromas.
 Mes no us ne cal riure, proterva canalla,
 que á voltas os toca no menys dura sort.
 Dels homens tots temps, la meytat sens falla
 fornirà á l' altre instruments de mort.

LA GRANOTA Y 'L BOU

LA granota trobá á un bou,
 Ly posántseli al costat,
 —Alsa, diu, qué 's ben plantat!
 jo só més xica qu' un ou.
 Tota envejosa 's remou
 per igualá al animal;
 s' aixampla de baix, de dalt,
 y mirant cap enderrera
 li diu á una companyera:
 —M' inflo? Creixo prou? Qué tal?

—Nó.—Y ara?—Gens.—No encara?
—De molt no hi pots arribá.
Tanta infló li surtí cara,
puig que al fi se rebentá

De tals ximples plé está 'l mon:
lo senyó fá 'l menestral,
lo príncep lo més capdal;
uns d' altres granotas son.

Traducció de Lafontaine,

PER J. P.

LA VIOLETA

TRADUCCIÓ DEL POETA INGLÉS CUNNINGHAM.

OBLIDADA entre las herbas
floreixo prop dels torrents,
y lo meu perfum s' enlayra
y se 'n puja dret al Cel.

Jo no envejo pas las galas
de las flors del entorn meu,
y que marcidas desfulla
lo primer alé del vent.

De totas la mes modesta,
quan alegre 'l matx floreix,
so la joya mes hermosa
que la pastoreta té.

F. MASFERRER.

Vich 19 Janer 1877.

REVISTA LITERARIA.

SETEMBRE.

Lo moviment literari corresponent al mes d' Agost, si be fou escàs, no ho fou tant que no meresqués una ressenya més estensa de la que 'n ferem. Per aixó, al ressenyar avuy tot lo corresponent al mes passat donarém compte de las novetats literarias del mes d' Agost, á fi de que nostres lectors tingan completa y exacta noticia del moviment literari catalá.

En lo Teatro del Bon Retiro s' hi estrená ab éxit la sarsuela en un acte *Un joch de cartas* lletra de D. Joaquim Riera y Bertran, y música del mestre D. Teodor Vilar.

En lo Tívoli s' hi han estrenat: *A las foscas*, sarsuela dels Senyors Gassó y Gimenez, y lo melodrama en tres actes y deu quadros *Lo túnel de Mongat*, lletra del Sr. Font, y música del mestre Sr. Rius. S' ha presentat al mateix teatro una sarsuela titulada *Las matracas de Sant Pons* parodia de *Las campanas de Carrion*.

S' anuncian pera estrenarse en lo Teatro Espanyol las obras següents: *Lo punyal d' or*, de D. Antoni Ferrer y Codina, *Los trabucayres del Montseny*, *Lo mal esperit*, y *Flor marsida*.

En lo teatro Massini s' hi ha verificat l' estreno de la sarsuela en un acte *No t' arronsis*, lletra del Sr. Verdú, y música del mestre Sr. Martí.

Lo teatro del Circo té per estrenar las sarsuelas *Rumamí rumamá*, *Caixal de llop*, y *Lo secret dels sabis*.

A Romea s' hi ha estrenat ab extraordinari éxit lo drama en tres

actes *Cércol de Foch*, de D. Frederich Soler, anunciantse per aquesta temporada *Lo timbal del Bruch* drama històric, *La vida privada*, comedia de costums y *Sota terra*, del mateix autor; *Lo comte d' Ampurias*, drama històric, de D. Ramon Bordas; *Lo Más perdut*, drama de costums, de D. Joseph Feliu y Codina, y *Lo pes de la culpa*, drama històric, de D. Francesch Ubach y Vinyeta.

A las Borjas (Lleyda) ab motiu de l' aniversari del atach dels carlistas s' hi representá ab aplauso lo *Drama narració del atach y defensa de las Borjas en 28 de Juliol de 1875*, original del jove D. Armengol Font y Santmartí.

A Malgrat s' hi ha verificat l' estreno de *La pubilla de Malgrat*, drama en dos actes original de D. Francisco Casas.

Per últim sabem que 's posaran en escena en alguns dels teatros d' aquesta capital la sarsueleta catalana *Lo tret per la culata* de D. Miquel Figuerola y Aldrofeu, y 'l drama en tres actes de D. Pere Anton Torres *Lo combat de Trafalgar*.

Respecte al moviment periódich tenim de apuntar la aparició d' un nou setmanari á Vilanova ab lo títol de *Romanso*, al mateix temps que sentim la desaparició de *La Patria Catalana* que veyá la llum á Valls.

L' editor Sr. Saurí ha publicat una nova edició del curiós y útil llibre «Lo Jardiner, Hortolá y Florista, ó modo ordenat de cultivar la terra segons ús del bon pagés, etc., etc.»

Además s' ha donat á la llum pública 'ls quaderns 18 y 19 del interessant *Album pintoresch monumental de Lleyda y sa provincia*, que ab tan acert publican en aquella ciutat los Srs. Pleyan de Porta y Renyé y Viladot; *Coblas de Santa Margarida*, llibre de 32 planas per D. Pau Bertran y Bros; *Album Pintoresch Monumental de Catalunya*, segon volum, petita edició, publicat per la «Associació catalanista d' Excursions Científicas,» contenint las vistas y un plano del monestir de Montserrat, redactat en las tres llenguas catalana, castellana y francesa; *Garlanda Poética Ilardense*, publicada per D. Joseph Pleyan de Porta; *Llegendas Catalanas* de D.ª Pilar Maspons, tan coneguda per Maria de Bell-lloch; y *105 riallas* quadern de 32 planas, colecció de quèntos, anéctotas, fábulas, epígramas, etc., recopiladas per tres escriptors catalans.

Además s' ha imprés ja lo *Calendari del Pagés*, que ve publicant cada any l' «Institut Agrícola Catalá de Sant Isidro» desde 1875, y s' está coleccionant un tomet de poesias de verdader esperit catalanista degudas á nostres més reputats escriptors, que 's publicará ab lo títol de *Brescas*.

En l'espai de temps que compren la present revista s'han verificat diferents certámens, y es notable verdaderament la importancia que van adquirint cada dia aquestas lluytas poéticas que venen á pendre un lloch preferent entre las bellas costums de la terra.

Entre 'ls certámens més notables que han tingut lloch son dignes de recordarse 'l tercer dels organissats per la redacció de *El Eco de Badalona*; lo del *Ateneo Igualadí* de la classe obrera; lo científich y literari de Granollers; lo de Palma de Mallorca ab motiu de las Firas y Festas d'aquella capital, y per últim, lo certámen coral que per las Festas de la Mercé tingué lloch en lo *Prado Catalan*.

Además en 31 d' Octubre fineix lo plasso pera la admisió de composicions al certámen *Clavé*.

Han continuat en las societats catalanistas las vetlladas literarias y 'ls concerts; s'han donat á conèixer moltes y bellas obras que venen á donar mes brillantor á nostre renaixement.

Las societats corals han vingut donant sos populars y concorreguts concerts, distingintse sobre totas la societat «Euterpe,» y en los tres dias que duraren las firas de la Mercé contribuïren totas ellas á aumentar notablement los atractius que nostra ciutat ofereix pels forasters.

No han desmerescut en res de lo que eran fins ara las vetlladas y concerts donats per altrs societats com lo «Centre Familiar del Putxet,» la Secció Catalanista del Centre Graciense, etc., etc.

En nostra darrera revista 'ns planyiam de la mort del apreciable actor cómic del teatro catalá D. Gervasi Roca, y avuy lo renaixement plora la pérdua d'una de sas mes llegítimas esperansas: lo simpátich jove y ferm catalanista D. Vicens Piera y Tosseti ha mort, perdent nostra causa un valent campeó y los que 'l conèixian un amic lleal.

Podem donar algunas noticias favorables al despertament del esperit patri: á posta las hem reservat pera l'últim á fi de que aquesta revista quedi més complerta.

Recordarán nostres lectors que ja anunc'arem la constitució d'un Centre Catalá á la Habana; donchs bé, avuy podem comunicarlos que ja es un fet, sino ab l'objectiu extens que 's projectava á lo menos ab grans probabilitats d'èxit. ¡Llástima que nostres compatriotas d'allá enllá del mar no fassin tots los possibles pera que tinga efecte una institució de tanta importancia!

Després d'un informe molt favorable del rector de nostra Uni-

versitat ha merescut la aprobació del govern civil de la provincia lo Reglament de la «Academia de la Llengua catalana.» Fora convenient que las diputacions interessadas en la existencia y desenrotllo d' aquesta simpática institució, procuressen ajudarla ja sia ab subvencions, ja ab altres medis, pera que pogués aviat portar á terme 'ls importants travalls del seu encárrech.

D' aquesta manera tindriam ja una veritable «Academia Catalana» y si 's realisa 'l projecte d' un de nostres majors capitalistes dintre poch tindré un teatro catalá digne de nostra ciutat y de la importancia que té ja nostre renaixement en lo teatro. A aquest objecte tots los esforços que 's fassin son laudatoris, y mereixerán sempre nostre aplauso.

Per aixó 'l se 'l tributem gustosos á alguns joves aficionats á nostra Literatura que han constituït una nova associació baix lo títol de «Foment de la Academia Catalana», ab l' objecte de donar á llum escullidas obras catalanas de molt luxe, y al mateix temps celebrar en un dels nostres colisseus al menos una funció per setmana, destinant lo seu producte líquit á la formació de la Academia Catalana.

Posaré punt final no sense haver fet constar lo grandió vol que cada dia va prenent la idea catalanista, y ho prova 'l fet d' escriure en catalá una pila de documents de caràcter semi-oficial per no dir oficials del tot, que avans s' escribian en llengua castellana. En efecte, son molts ja 'ls ajuntaments que redactan en catalá 'ls programas oficials dels festeigs que per la festa major dels respectius pobles deuen tenir lloch.

Animo, y no desmayar: á poch á poch anirém lluny.

SUMARI

JOSEPH FITER É INGLÈS. . .	Discursos pronunciats en la Societat obrera lo Foment Martinense.	321
SEBASTIÀ FARNÉS.	L' Albat.	344
MARIAN AGUILÓ Y FUSTER. .	La llengua materna.	347
JOAN PONS Y MASSAVEU. . .	Lo cego.	352
J. P.	Faulas.	353
MASFERRER.	La violeta.	356
	Revista literaria.	357